

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ
І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ ВЧЕНИХ**

**Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2020**

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту педагогіки і психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 8 від 22 травня 2020 року)*

За загальною редакцією – професора Т. О. ОЛЕФІРЕНКА

Редакційна колегія:

- В. І. Бондар* – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
С. Д. Максименко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
О. В. Бернацька – кандидат педагогічних наук, доцент;
І. М. Євченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Лапченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Луценко – доктор педагогічних наук, професор;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор;
М. М. Марусинець – доктор педагогічних (кандидат психологічних) наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
О. Я. Митник – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Овдієнко – кандидат психологічних наук, доцент
Т. О. Олефіренко – кандидат педагогічних наук, професор;
Ю. О. Приходько – доктор психологічних наук, професор;
Л. В. Савенкова – кандидат педагогічних наук, доцент;
М. С. Севастюк – кандидат педагогічних наук, доцент;
Г. В. Семеренко – кандидат філологічних наук, професор;
С. В. Страшко – кандидат біологічних наук, професор;
О. Л. Шевнюк – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Шапошнікова – кандидат педагогічних наук, професор;
Г. Г. Цветкова – доктор педагогічних наук, професор.

**А 43 ПСИХОЛОГІЧНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС: НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ВЧЕНИХ :** збірник матеріалів конференції / за заг. ред. проф.
Т. О. Олефіренка. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020.
– 344 с.

До збірника ввійшли матеріали учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “*Актуальні проблеми психології розвитку особистості*”, у яких науковці розглядають актуальні питання теорії, методології й практики психології розвитку особистості в умовах соціальних та інформаційних змін.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, практиками, здобувачами вищої освіти в галузі психології, педагогіки та дотичних до них наук.

УДК 159.923: 316.612:37.015.311(06)

- © Автори статей, 2020
© Редакційна колегія, 2020
© Вид-во Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова, 2020

дотримання основних складових психічного здоров'я і благополуччя, здійснення самостереження, розуміння як наявних проблем, так і знаходження шляхів їх подолання, розвиток психологічної гнучкості, почуття гумору, опанування ефективних технологій профілактики та подолання стресу дозволять відчувати себе більш впевнено, долаючи життєві шляхи.

Реалізація цього напрямку підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти можлива, на нашу думку, як під час опанування предметів психологічного циклу, так і під час факультативних занять, гуртків, здійснення наукової роботи у вигляді написання статей, проектів, участі у тренінгах, ведення здорового способу життя, наявність творчого підходу до його перебігу. Досить новою і цікавою технологією вважаємо можливість проходження курсів на спеціально створених он-лайн платформах.

Дана діяльність має стати складовою такого психологічного утворення, як системність особистості майбутнього фахівця спеціальної освіти.

УДК 159.922.72-053.4

Шулигіна Р. А.

РОЗУМОВИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ

Старший дошкільний вік характеризується закладанням основ розвитку дитини, зокрема розумового, тому цей аспект перетворюється в один з важливих психолого-педагогічних завдань, які необхідно розв'язувати в контексті особистісного розвитку кожної дитини.

Виходячи з положень Базового компонента дошкільної освіти, педагог має озброїти дитину вмінням жити, сприймати життя в цілісності. Це значно складніше, ніж окремо формувати систему різноманітних знань і вмінь. Дитина не оволодіє істинним світоглядом, якщо не вмітиме цілісно сприймати світ. Сьогодні особливе занепокоєння викликає зниження рівня інтелектуального здоров'я дітей дошкільного віку, оскільки саме в цей віковий період закладається його фундамент.

У науковій літературі проблемі розвитку розумової діяльності присвячені роботи психологів П. Гальперіна, В. Давидова, Є. Кабанової-Меллер, Г. Костюка, П. Кудрявцева, Н. Менчинської, В. Паламарчук, О. Скрипченка, Н. Тализіної, І. Якиманської та інших; педагогів, як зарубіжних Я. Коменського, Дж. Локка, М. Монтессорі, Ф. Фребеля, так і вітчизняних – С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших.

На сучасному етапі проблему розумового розвитку та підготовку їх до школи досліджували Т. Бабаєва, А. Богуш, З. Борисова, В. Логінова, І. Любченко, З. Михайлова, М. Морозова, О. Усова, О. Фунтікова та ін.

Усі науковці стверджують, що дошкільне дитинство – це оптимальний період для розумового розвитку, зокрема період шести років характеризується інтенсивним психічним і фізичним розвитком, тому виховання інтелектуально

здорового школяра проблема не лише батьків і вихователів, а проблема загальнодержавна [2, с. 15-17].

На думку Т. Кривошеї, разом з розвитком мислення дітей відбувається розвиток розумових сил. Розумові сили дитини – це певний ступінь розвинутої розуму, який робить її, *по-перше*, здатною до накопичення фонду знань, бо жодна цінна якість розуму, яка потрібна для інтелектуальної і активної пізнавальної діяльності, не може розвиватися без запасу систематизованих знань. П. Блонський зазначав, що пуста голова не міркує: чим більше досвіду і знань має ця голова, тим більше вона здатна міркувати; *по-друге*, дитині необхідно оволодіти основними мисленнєвими операціями; *по-третє*, потрібно сформулювати інтелектуальні вміння (загальні і спеціальні, прийоми переносу, передбачення) [3, с. 138-141].

Протягом дошкільного дитинства формуються і вдосконалюються головні розумові дії (мисленнєві операції): *аналіз* (розкладання цілого на його складові), *синтез* (об'єднання предметів і явищ за спільними ознаками), *порівняння* (встановлення схожих і відмінних ознак об'єктів), *узагальнення* (перехід від одиничного до загального, від менш загального до більш загального), *класифікація* (розподіл предметів за певними ознаками) та ін.

На думку В. Імбера, старший дошкільний вік слід розглядати лише як період, коли має розпочатися інтенсивне формування логічного мислення, ніби визначаючи тим самим найближчу перспективу розумового розвитку. Однак, багато педагогів і психологів зазначають, що основний фундамент логіки і базових логічних операцій може бути сформований саме в дошкільному віці [1, с. 55].

Розумовий розвиток і відповідно розумову діяльність не слід розглядати як окреме, самостійне завдання, – він є складовою частиною загального психічного розвитку дитини. Розумовий розвиток і, відповідно діяльність, поєднується з інтелектуальним, моральним, естетичним розвитком, за умов виховання позитивних рис поведінки, добору інтересів.

Найважливіший вплив на розвиток дошкільників роблять саме дорослі – батьки та вихователі. Вони навчають, розповідають, дають приклад. Від чого відносини між дітьми та дорослими виходять на перший план. Т. Піроженко пропонує авторську модель взаємодії дорослого з дитиною, яку можна реалізувати через професійну підготовку вихователів закладів дошкільної освіти на певних засадах та оцінках психічного розвитку дитини. Це є так званий варіант “педагогіки взаємодії”, “педагогіки співробітництва”, модель “проектної педагогіки”. Такий підхід створює умови для індивідуального й творчого самовираження дитини в різних сферах життєдіяльності й тому соціальна та інтелектуальна активність дошкільника виступає метою психологічного благополуччя розвитку, зокрема розумового та критерієм оцінки розвивальної ситуації. Тому так важливо забезпечувати дитину необхідними умовами і педагогічними засобами психогієни для розвитку розумових здібностей і сприяння інтелектуальної діяльності. До них можна віднести позитивний емоційний настрій; творчий характер діяльності; доступні завдання та ін.

Таким чином, можна переконливо стверджувати, що розумовий розвиток – поняття багатогранне і включає у себе розвиток великої кількості навичок та вмінь дошкільника, які потребують більш глибокого різнобічного вивчення.

Використана література:

1. Імбер В. І. Розвиток логічного мислення дітей дошкільного віку. *Наукові записки. Серія. Педагогіка і психологія*: зб. наук. праць / ред. кол. В. І. Шахов, М. І. Сметанський, О. В. Шестопалюк. Вінниця, 2012. Вип. 38. С. 54-56.
2. Кейс І. Г., Гелебрант І. В. Теоретичні аспекти підготовки дітей шостоко року життя до навчальної діяльності у школі. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти* : збірник тез доповідей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (від 26 жовтня 2017 року). С. 15-17.
3. Кривошея Т. М. Умственное развитие детей старшего дошкольного возраста в процессе формирования элементарных математических представлений в контексте современных инноваций. *Социально-педагогическая и медико-психологическая поддержка развития личности в онтогенезе* : сб. материалов международной научно-практической конференция, Брест, 15-16 апреля 2015 г. / Брест. гос. ун-т им. А. С. Пушкина ; редкол. Г. Н. Казаручик (отв. ред.), Т. В. Александрович, М. С. Ковалевич. Брест : БрГУ, 2015. С. 138-141.

УДК 159.942-053.5/.6-044.377

Яворська-Ветрова І. В.

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕАГУВАННЯ НА НЕУСПІХ У ШКОЛЯРІВ

Особистісно орієнтована модель освіти, проголошена у концепції Нової української школи, передбачає формування “оптимальної траєкторії розвитку кожної дитини” [5, с. 20]. Розкриття можливостей кожного учня, стимуляція його активності, при якій “учень залишається суб’єктом власного розвитку і власної діяльності” [3, с. 128], можливі тільки на основі глибокого і різнобічного вивчення особистості учня, системи його ставлень, у тому числі до учіння, оточуючих, самого себе. Важливого значення при цьому набуває інформація про такі характеристики особистості, у яких ці ставлення виявляються найбільш повно. Особливе місце серед них посідає рівень домагань. У молодшому шкільному віці домагання починають відігравати значну роль у психологічній своєрідності індивідуальності учня. У них знаходять свій вияв численні ставлення особистості, а також ряд фундаментальних утворень, зокрема, самосвідомість і її складова – уявлення про власне Я, що активно розвивається у цьому віковому періоді. Розходження між домаганнями і можливостями індивіда, як у бік завищення, так і у бік заниження, є наслідком недостатнього знання про себе і хибної оцінки себе. Це, у свою чергу, може призвести до неадекватності поведінки, емоційних зривів, підвищеної тривожності, а згодом до недоліків і дефектів у формуванні особистості. Особливо значущою є ця проблема для учнів з низькою результативністю навчальної діяльності. Тому одним із актуальних аспектів проведеного нами дослідження домагань молодших школярів з різними рівнями навчальних досягнень було вивчення їх реакцій на успіх та неуспіх при виконанні учбових завдань.

Досягнення, які має індивід, їхня стійкість, самооцінка та оцінка оточуючими кінець кінцем приводять до становлення певного уявлення про себе, свої можливості